

PRIVREDNA KOMORA VOJVODINE  
Udruženje poljoprivrede, prehrambene industrije i vodoprivrede

QG 731 - 01

**AKTUELNO STANJE I PROBLEMI U STOČARSKOJ  
PROIZVODNJI U  
AP VOJVODINI**

## I UVOD

Stočarstvo Vojvodine u poslednje tri decenije i pored izrazito povoljnih prirodnih uslova je u velikoj krizi. Ukupna politička, ekonomska i privredna previranja u zemlji i regionu sa svim svojim posledicama uticale su na drastično opadanje stočarske proizvodnje.

Zabrinjava i činjenica da se kod svih vrsta stoke sem kod ovaca, broj grla i dalje smanjuje, što i onako nepovoljno stanje u pogledu veličine stočnog fonda u Vojvodini čini još dramatičnijim. Pad društvenog standarda uticao je na celokupnu potrošnju a samim tim i smanjenu potrošnju mesa, mleka i ostalih proizvoda stočarske proizvodnje.

U odnosu na predhodnu godinu brojno stanje stoke u 2007. godini je smanjeno i to kod goveda za 2.347 grla (0,8%), svinja za 86.077 ili 5,3%, a povećano kod ovaca za 13.257 ili 5,9%. **Brojno stanje goveda, svinja i ovaca u Vojvodini su date u prilogu, tabele 1,2 i 3.**

Dugogodišnja nesigurnost u ovoj proizvodnji, uz sporo reagovanje države u kriznim situacijama po stočni fond, kao i ekspanzija cena žitarica i uljarica u 2007. godini na svetskom i domaćem tržištu, bez sveobuhvatnije pomoći i stimulacije države posebno usmerene prema manjim robnim proizvođačima neće moći da ovu granu poljoprivrede intenzivnije razvije i vrati na nivo proizvodnje koji smo imali pre tri decenije.

Jedno od pravila razvijenosti poljoprivredne proizvodnje u nekoj državi, između ostalog, ogleda se u tome da je napredno i razvijeno stočarstvo pokazatelj razvijenosti agrara i – obrnuto. Ako stočarstvo donosi manje od 50% – situacija u agraru je loša. Ako je prihod od stočarstva 50 do 70%, situacija je osrednja – dobra, a ukoliko ono donosi preko 70% u agraru – situacija je odlična!

Doprinos stočarstva ukupnoj poljoprivrednoj proizvodnji, u Vojvodini, danas se procenjuje na oko 40%. U periodu sedamdesetih godina prošlog veka učešće stočarstva u strukturi poljoprivredne proizvodnje bilo i preko 50%, dok se u nekim državama EU kreće i preko 70%.

Prirodni uslovi Vojvodine daju mogućnost za razvoj, kako biljne, tako i stočarske proizvodnje. Kada je u pitanju stočarska proizvodnja te mogućnosti su se u ranijem periodu više iskorišćavale. Kada se sagleda broj uslovnih grla po hektaru obradive površine možemo videti da je stočni fond u poslednjih 30 godina prepolovljen. U Vojvodini ukupan broj uslovnih grla (goveda, svinje, ovce, koze i živina) po hektaru obradive površine je oko 0,24. Poređenja radi, 1971-1975. godine u Vojvodini je samo krava bilo, preračunato na uslovno grlo

oko 0,25 po hektaru dok se ukupan broj uslovnih grla u ovom periodu kretao od 0,50-0,57. (Marko, J., 1978.).

Zemlje EU, po zastupljenosti stočarstva na obradivim poljoprivrednim površinama su vrlo raznolike. Računa se da je prosek u EU oko 1 uslovno grlo po hektaru, mada postoje velika odstupanja među državama EU. Najmanje ima Grčka sa oko 0,4 uslovnih grla hektaru, dok u isto vreme Holandija ima čak oko 3,8 uslovnih grla po hektaru. Smatra se da bi maksimum trebalo da bude u proseku oko dva uslovna grla po hektaru i to zbog ekoloških razloga (zaštita okoline i racionalno iskorišćavanje stajnjaka).

U Vojvodini se 2006. godine proizvodilo oko 112 kilograma mesa po hektaru poljoprivredne površine, u Danskoj se proizvodi 799, u Nemačkoj 375, Francuskoj 264 kilograma...

## II GOVEDARSKA PROIZVODNJA

U Vojvodini, po rasnom sastavu, mogu da se identifikuju dve najvažnije grupe goveda. To su holštajn – frizijska (mlečno govedo) i evropska crno – bela rasa goveda (kojih je ipak sve manje i manje) i simentalska rasa i domaće šareno goveče u tipu simentalca kao rase dvojnih osobina (mleko i meso). Takođe, postoje i specijalizovane rase za tov kao što su francuske tovnice rase limuzin, šarole i blond akiten, ali je takvih goveda relativno malo.

Osavremenjavanjem tehnološkog procesa u govedarskoj proizvodnji, poboljšanjem genetske osnove goveda kao što je šire uvođenje specijalizovanih rasa goveda (mlečna i tovnica goveda), kao i kombinovanih rasa (simentalac, monbilijar i td.), pobošljanje ishrane goveda, boljim korišćenjem pašnjaka i livada (ogromni neiskorišćeni potencijali), veći udeo kvalitetne krmne hrane u ishrani (kukuruzna silaža, senaža i lucerkino seno), mogu se postići bolji rezultati od dosadašnjih. Svemu ovome bi pomogli i odgovarajući ekonomski podsticaji koji bi bili prilagođeni dužini biološkog ciklusa ove vrste stočarske proizvodnje.

Po poslednjim podacima Zavoda za statistiku Republike Srbije sa stanjem 01.12.2007. godine u Vojvodini ima ukupno oko 261 hiljada grla goveda (približno kao 1988. god.). Najveći broj goveda u Vojvodini, statistički zabeležen je 497.000. (1962. godina.)

Kada se pogleda brojno stanje goveda, možemo primetiti drastično smanjenje osnovnog stada, što u stočarstvu predstavlja znak za uzbunu. Pad broja krava i steonih junica u ovolikom broju će se tek osetiti u narednim godinama. Kod goveda, broj krava i steonih junica u 2007. godini je bio 110.137 grla, što je za 3,4% manje od 2006. god. kada je broj grla bio 114.043. **U tabeli br. 4.** dat je pregled kretanja ukupnog broja goveda u Vojvodini i broja priplodnih grla od 1947-2007. god.

Ipak, ohrabruje činjenica da se može uočiti pozitivan trend kretanja brojnog stanja goveda u kontrolisanim zaptima na području AP Vojvodine za period od 2005 do 2007 godine. **Tabela br. 5.**

Brojno stanje goveda mlečne holštajn-frizijske rase u kontrolisanim zaptima se u pomenutom vremenskom periodu odvostručilo. Uzimajući u obzir ukupan broj grla po svim kategorijama, u 2007. godini taj broj iznosi 56.657 grla. U odnosu na 2006. godinu, broj goveda u kontroli se povećao za oko 28%. Brojno stanje goveda simentalke rase u 2005. godini iznosio je svega par stotina grla, da bi u 2007. godini broj pod kontrolom porastao za nekoliko hiljada i sada iznosi 6.600 grla. U odnosu na 2006. godinu, broj grla simentalke rase u kontroli se povećao za oko 64%, ova pozitivna tendencija u selekciji goveda je posledica sve većeg ukрупnjavanja stada manjih privatnih proizvođača, njihovom zajedničkom udruživanju i njihovom povećanom interesu za uvođenje kontrole produktivnosti.

#### **- PROIZVODNJA JUNEČEG MESA**

Kod odgajivanja goveda postoje tri važna elementa koje čine da ova proizvodnja predstavlja praktično osnovu stočarstva. To su proizvodnja mleka, kao najkompletnije i najjeftinije hrane za čovečanstvo, proizvodnja mesa, kao kvalitetne proteinske hrane i iskorišćenje kabaste hrane koju jedino preživari mogu u visokom procentu da iskoriste. U ukupnoj stočarskoj proizvodnji govedarstvo učestvuje sa oko 40%, a u ukupnoj proizvodnji mesa sa 22-25%.

Iako je prošle godine postignut rekordan agrarni izvoz, vredan 1,7 milijardi dolara, izvozom junećeg mesa u Evropsku uniju ne možemo da se pohvalimo. U 2007. godini u Evropsku Uniju je izvezeno oko 2.200 tona junećeg mesa, a mogli smo odobrenih 8.700 tona. Kako kvotu godinama nismo ispunjavali, a nema izgleda da ćemo to moći uskoro, njenim smanjenjem nismo pogođeni. Za nepunih pet godina otkako je izvoz i faktički započeo, izvezli smo tek nešto više od 7.000 tona junećeg mesa. Uvoz i izvoz goveđeg mesa u Vojvodini za 2006. godinu dat je u **tabeli 6.**

Proizvodnja goveđeg mesa već godinama opada zbog velike nesigurnosti prilikom zasnivanja ovakve proizvodnje, pogotovo što je kod tova goveda jako dug proizvodni ciklus, te se stočari bez povoljnih kredita, ne rado prihvataju ovog, inače u nekim zemljama EU isplativog posla. Cenovni trend kod tovnih junadi, u poslednjih 7 godina pokazuje da i ako su cene u odnosu na EU kod nas niže za oko 30% one nemaju takvih oscilacija kao što je slučaj kod svinjarske proizvodnje. Proizvodnja goveđeg mesa u Vojvodini i prosečna cena žive mere goveda za klanje u EU i Vojvodini date su u **tabelama 7 i 8.**

U poslednje vreme otklonjene su neke prepreke, koje su postojale, poput izdavanja sertifikata za meso i u veterinarskom sistemu uopšte. Takođe,

neke klanice dobile su izvozni broj, pa tako sada iz Srbije njih pet može izvoziti juneće meso u EU.

Veliki broj uslova je ispunjen, međutim nedostaje ono najvažnije – nema dovoljno junadi. Višegodišnja kriza uzela je danak, a brzih rezultata u govedarstvu nema. Za obnovu stočnog fonda (naročito u odgajivanju goveda, gde je i najduži generacijski interval) potrebne su godine i to s pažljivo planiranom politikom.

Krajem 2007. godine, u okviru saradnje AP Vojvodine i italijanske regije Umbrija predstavljen je projekat „kijanina“. Ovaj projekat definiše osnovne principe za uspostavljanje saradnje iz oblasti uzgoja tovnih goveda kijanina u Vojvodini. Ovaj projekat, sa stanovišta saradnje i prijateljskih odnosa Italijanske regije Umbrija i AP Vojvodine je dobar, mada sa stručne strane ima nekih nedostataka. Italijanska rasa goveda kijanina je najveća poznata rasa na svetu (radno goveče početkom 20-tog veka ali usmerenom selekcijom na tovnost ovo goveče se sada smatra tovnom rasom). Ovo je inače kasnostasna rasa, prvo telenje je u uzrastu od 32 meseca, a vreme između pojedinih telenja oko 14 meseci. Telad pri telenju dostižu oko 50-60 kg., ali zbog proporcionalnog razvoja u dužinu nema teških telenja. Ukrštanjem sa simentalcem (u Vojvodini dominantna rasa), potomstvo će, za razliku od čistog simentalca imati manje izražene zadnje partije tela, za razliku od grudnog dela koji će biti vrlo dugačak. Postavlja se pitanje i kvaliteta mesa na liniji klanja (randman, sadržaj mišićnog tkiva u polutkama, prekrivenost i prožetost mašču...). Za ovakav program uzgoja tovnih goveda kijanina jedna od ideja može biti i postavljanje ogleda, gde bi se posmatrali tovn i klanični rezultati ovih ukrštanja, kao i poređenje sa ukrštanjima simentalca sa francuskim tovnim rasama (u Vojvodini su ova ukrštanja već postojala) kao što su limuzin, šarole i blond akiten, te na osnovu tih rezultata treba oceniti komercijalni značaj.

### **- sistem krava-tele kao način odgajivanja tovnih goveda**

Vojvodina, koja je inače razvijen poljoprivredni region, ima površina koje po svojem pedološkom sastavu nisu pogodne za intenzivnu ratarsku proizvodnju a mogu se ipak iskoristiti za ishranu i odgajivanje goveda. Na ovakvim prostorima sistem gajenja tovnih goveda, krava-tele, se pokazao kao odličan. Ovaj sistem odgajivanja goveda predstavlja ekstenzivnu i jeftinu proizvodnju goveđeg mesa, na pašnjačkim i livadskim površinama, i vezan je uglavnom za takva područja.

*Ovaj sistem odgajivanja goveda ima mnogo prednosti među kojima se mogu iskoristiti:*

Korišćenje zemljišta koje nije pogodno za ratarsku proizvodnju, naročito, u Vojvodini, u Banatu (slatine i soložnjaci)

Korišćenje kabastih hraniva niskog kvaliteta (kukuruzovina, slama i lošije seno...

Korišćenje nusproizvoda prehrambene industrije: šećerane (repini rezanci), uljare (sojina, suncokretova sačma...), pivare (pivski trop), ostaci u industriji etanola (šećerni sirak)...

Iskorišćavanje hraniva proizvedenih na gazdinstvu. Praktično, celokupna proizvedena hrana može da se obezbedi i da se iskoristi na najekonomičniji mogući način.

Održavanje plodnosti zemljišta. Sistem u tom pogledu obezbeđuje izuzetno efikasan način kvalitetnog đubrenja zemljišta pri ispaši.

Minimalno angažovanje ljudskog rada. U odnosu na mlekarsku govedarsku proizvodnu, ovaj sistem odgajivanja goveda zahteva najmanje radne snage. Jedna osoba može da opslužuje i do 300 krava.

Investiranje u izgradnju objekata, materijala i opreme su mnogo niži nego kod ostalih sistema gajenja... i mnogi drugi.

Od 1984. godine kada je EU uvela ograničenja u proizvodnji mleka dodelom kvota za svako gazdinstvo, u cilju smanjenja zaliha mleka u prahu, maslaca i sireva, interesovanje za ovaj oblik proizvodnje goveđeg mesa je porastao. Pri stalnom porastu laktacijske proizvodnje mleka po kravi u EU, smanjio se broj mlečnih grla i broj mlečnih farmi. Sve je to dovelo do oslobađanja značajnijih površina pod livadama i pašnjacima, koje su se do sada mogle najefikasnije koristiti od tovnih goveda i krava dojljia. U to vreme, da bi potstakli ovakav način odgajivanja goveda, pojedine zemlje EU su počele da premiraju ovaj način proizvodnje goveđeg mesa. Sve ovo je imalo za posledicu širenje krava dojljia unutar EU i njihovo značajno učešće u ukupnom broju krava.

U našem okruženju, na primer, Republika Hrvatska pridaje veliki značaj ovom sistemu gajenja goveda i daje podsticaje za krave u sistemu krava-tele 1.500 kuna/grlu (16.500 dinara). U Sloveniji, Austriji i Nemačkoj veliki deo malih poljoprivrednih gazdinstava koje ne mogu povećati proizvodnju mleka kako bi dostigli određene kvote preorijentisali su se na sistem odgajivanja krava-tele i oni više ne proizvode mleko nego samo telad. Jedna od alternativa za poljoprivrednike sa malim brojem mlečnih goveda je prelazak na ovakav sistem gajenja goveda, pogotovo što je najveći deo rasnog sastava goveda u Vojvodini simentalac i goveda u tipu simentalca koja (u većini slučajeva) zbog male mlečnosti pogodna za ovakvu proizvodnju.

## **- PROIZVODNJA MLEKA**

U Vojvodini 2007. god. u kontroli produktivnosti krava je bilo 63.317 grla ili 57,49% što je u odnosu na prethodne godine rezultat za pohvalu. Još uvek je u Srbiji procenat krava pod kontrolom oko 12% a u Evropskoj Uniji 85%.

Mlečnost krava holštajn-frizijske rase u kontrolisanim zapatima u AP Vojvodini je u 2006 godini bila u stagnaciji u odnosu na 2005. godinu i u proseku je iznosila 5.323 kg mleka u standardnoj laktaciji. U 2007 godini je došlo do povećanja mlečnosti i to za prosečnih 445 kg.mleka (8,36%). Rast mlečnosti u 2007. godini u odnosu na 2006. godinu je usledilo i kod krava simentalske rase i to za prosečnih 155 kg. mleka ili 3,60%. Pregled mlečnosti krava u kontrolisanim zapatima za period 2005-2007. dat je u **tabeli br. 9**.

U našim pripremama za ulazak u Evropske agrarne tokove moramo znati da se Evropa suočava sa viškom krava muzara. U njoj je proizvodnja mleka ograničena i postoje kvote. To može predstavljati i otežavajuću okolnost što treba uzeti u obzir kod ove proizvodnje. Zato bi bilo potrebno, pre ulaska u EU, povećati nivo proizvodnje kako bi smo mogli da ostvarimo veću osnovicu za kvotu.

U zemljama EU se proizvodi po hektaru prosečno oko 890 kg. mleka (Grčka 133, Holandija preko 5.300 kg.), dok je u Vojvodini po hektaru oko 230 kg. mleka.

Ako se poredi proizvodnja mleka po glavi stanovnika i tu smo, u poređenju sa ostalim zemljama Evrope na samom dnu. Zemlje EU po stanovniku proizvode oko 300 kg. mleka (u Grčkoj oko 63, Irska 1.580 kg.) a u Vojvodini se proizvodi oko 190 kg. mleka po stanovniku.

Jedan od problema sa kojim se suočava govedarska proizvodnja je i mali broj muznih grla po jednom proizvođaču. Vrlo su retke farme sa više od 20-tak krava. Na primer po poslednjim podacima u Holandiji postoji oko 19.000 farmi goveda, od kojih je najveći broj (29,8%) sa 41-60 krava. Čak 25,3% farmi poseduje 61-80 krava, dok je broj farmi sa 1-20 krava svega 3,3%. U zemljama EU prosečan broj goveda po gazdinstvu je oko 20 grla. Najmanji broj grla ima Grčka 5,5, a najviše u Irskoj oko 170. Podaci o broju grla po gazdinstvu za AP Vojvodinu i Srbiju nisu javno dostupni.

Ako se pogleda proizvodnja mleka u zemljama EU dobija se prosečno po kravi blizu 6.000 kg., u Holandiji 7.051 kg. (sa oko 4,2 % mlečne masti i 3,6% sirovih proteina u kontrolisanim zapatima), u Engleskoj 6.519 kg. mleka, Nemačkoj 6.233 kg., Mađarskoj 5.923 kg., u Francuskoj 5.912 kg. (www.faostat.fao.org). Sadašnja prosečna proizvodnja mleka po kravi muzari u Vojvodini, prema poslednjim podacima je 3.878 kg., u odnosu na 2000. godinu kada je bila 3.268 kg. je za 18,7% veća.

U poslednjem polugodištu 2007. godine, mleko je poskupelo u tri navrata. U julu mesecu 2007.god. prosečna otkupna cena mleka je iznosila oko 18 dinara, u oktobru od 18-23 dinara, dok je na kraju godine ona iznosila između 28 i 33 dinara u zavisnosti od hemijskog i mikrobiološkog kvaliteta.

U periodu februar-mart 2008. god. mlekare u Vojvodini prosečno isplaćuju oko 26 dinara (mleko ekstra klase 28-29,8). U sadašnjim uslovima privređivanja, po nekim proizvodnim kalkulacijama proizvođača mleka, isplativa cena mleka bi trebala da bude 35-38 dinara. Uz to Vlada Republike Srbije je, za 2008. godinu, smanjila premiju za sveže mleko sa 2,0 na 1,4 din/litru a uvela godišnju premiju od 5.600 dinara po muznom grlu, što kod proizvođača koji imaju visoko produktivna ne može nadomestiti prihode nastale kao posledica smanjenja premije.

Uglavnom se svi slažu da je suša na prvom mestu uzročnik poskupljenja, odmah za njom je monopolsko-kartelski odnos prerađivača prema primarnim proizvođačima (farmerima) i naravno, potrošačima, a na začelju je slaba mlečnost našeg zapata krava.

Suša je umanjila prinose ratarskih useva. Stočna hrana je zbog toga dramatično poskupela a time i proizvodnja mleka i proizvođači su sa pravom tražili povećanje otkupne cene sirovog mleka, ne bi li preživeli i održali kakvu-takvu proizvodnju. Veću otkupnu cenu su dobili, doduše ne koliko su tražili, što je direktno uticalo na cenu konzumnog mleka u prodavnicama. Međutim, rast maloprodajnih cena nije proporcionalan rastu otkupne cene, već je mnogo veći.

Jedna od osnovnih zakonitosti tržišta je postojanje konkurencije. U Srbiji radi 226 mlekara, od toga 26 industrijskih, dnevno kapaciteta, preko 20.000 litara prerađenog mleka, 171 zanatska sa kapacitetom ispod 3.000 litara i 76 srednjih. Svih pet Salfordovih mlekara obezbeđuje čak 85,7% srpskog tržišta dugotrajnog mleka, odnosno dvostruko više nego što je granica monopolskog položaja i to je u stvari jedan od najvećih uzroka poremećaja u repro lancu proizvodnje i tržišta mleka u Srbiji.

Proizvodnja mleka u Vojvodini, poslednjih godina ipak ima tendenciju rasta. Ovakav rastući trend je posledica ukrupljavanja farmi koje se bave proizvodnjom mleka a samim tim i postizanje veće mlečnosti kod krava kao i redovan priliv novca koji je u stočarstvu prisutan samo kod proizvodnje mleka i jaja.

Vrlo često se zanemaruju hemijski i higijenski parametri kvaliteta sirovog mleka. U pravilniku o kvalitetu i drugim zahtevima za mleko, mlečne proizvode, kompozitne mlečne proizvode i starter kulture (Sl.list SRJ br. 26, 2002.) propisano je da kod kravljeg mleka gornja granica ukupnog broja mikroorganizama je 1,000.000/ml, a broj somatskih ćelija 400.000.



Zahtevi Evropske Unije u vezi kvaliteta i higijene sirovog mleka, sastoje se u tome da sirovo mleko mora biti testirano na sastav, ukupan broj bakterija i somatskih ćelija najmanje dva puta mesečno. Mleko ne sme sadržavati kolostrum, antibiotike, dodatu vodu, krv, bilo koju namerno dodatu supstancu i strana tela poput prašine, slame i td. Ukupan broj mikroorganizama mora biti manji od 100.000 ml/mleka i broj somatskih ćelija ne sme prelaziti 400.000 ml/mleka. U hemijskom pogledu sadržaj suve materije bez masti iznad 8,5% i sadržaj proteina iznad 2,8%. Ako poredimo našu zakonsku regulativu našeg sirovog mleka sa zakonskim propisima EU i država našeg okruženja uočava se da je potrebno uskladiti naš pravilnik o higijenskom kvalitetu mleka, što je od zemalja u okruženju, a koji nisu u EU, Republika Hrvatska već učinila.

U praksi je još uvek teško u potpunosti ispuniti ove propise, uglavnom zbog veoma malog broja grla po farmi koje samim tim povlače i niz drugih problema. Sa tako malim obimom proizvodnje, farme nisu u mogućnosti da obezbede sredstva za savremene muzne sisteme i hlađenje mleka posle muže koji su ujedno i jedni od najvažnijih faktora za higijensku ispravnost mleka. Ukрупnjavanjem proizvodnje tj. stvaranjem porodičnih farmi, sa 30-50 muznih krava, po uzoru na mlečne govedarske farme u EU, popravili bi se i svi parametri koji su značajni ekonomiku proizvodnje mleka.

Iz tog razloga mlekare su uvele klasiranje mleka po higijenskoj ispravnosti da bi stimulisali proizvođače da poseban akcent daju na tretman sirovog mleka nakon muže. Zanimljivo je da mleko koje po ovakvoj klasifikaciji pripada I i II klasi (po broju mikroorganizama i somatskih ćelija u ml/mleka) ne bi bilo ni primljeno u neku od mlekara iz Evropske Unije. Jedan od velikih problema je i taj što male i srednje mlekare u velikom broju ne vrše klasiranje mleka na osnovu mikrobiološke a često i hemijske analize mleka. Klasiranje kvaliteta mleka po higijenskoj ispravnosti prikazana je u **tabeli br. 11**.

Izvršno veće AP Vojvodine je sufinansiralo opremanje buduće Centralne laboratorije za analizu mleka u Vojvodini, koja će se nalaziti na Tehnološkom fakultetu u Novom Sadu, sa 10 miliona dinara kojima će biti kupljen aparat i prateća oprema za hemijsku i citološku analizu 15.000-20.000 uzoraka kravljeg, ovčijeg i kozijeg mleka mesečno. Cilj ove laboratorije je kvalitetno i nepristrasno prikazivanje kvaliteta mleka te uspostavljanje poljuljanog odnosa proizvođača i prerađivača mleka. Najavljivano usvajanje zakona o stočarstvu, koji će biti usklađen sa propisima koji važe u EU, inače predviđa obavezno formiranje Centralne laboratorije za kontrolu mleka.

Zbog visokih cena na zahtev konditorske industrije, početkom decembra 2007. godine, Vlada Republike Srbije je odobrila uvoz 3.473 tone mleka u prahu i 40 tona maslaca uz smanjenje uvozne carine sa 20 na 5% za mleko u prahu a sa 30 na 10% za maslac i bez prelevmana. Ovaj režim uvoza važio je do 15. aprila 2008 godine a količina mleka u prahu odgovara proizvodnji od

oko 35.000.000 litara svežeg mleka. Konditori traže produženje uvoza pošto je ponuda u okruženju skromna pa je, tokom januara i februara 2008 godine, uvezeno 1.040 tona mleka u prahu. Istovremeno mlekare traže zabranu daljeg uvoza zbog povećanih zaliha mleka u prahu iz sopstvene proizvodnje.

Mlekarama, odnosno njihovim vlasnicima, najviše na ruku ide carinska i vancarinska zaštita domaće proizvodnje hrane. Uvoz mleka i mlečnih prerađevina opterećen je sa 20 posto carine i prelevmanom koji se razlikuje od vrste proizvoda. Konkretno za konzumno mleko, u zavisnosti od sadržaja mlečne masti i pakovanja, prelevman je 12 odnosno 15 dinara po litru.

Otkupna cena sirovog mleka kod nas je još uvek niža nego u većini zemalja EU, maloprodajne cene su više, a korist od toga skupljaju mlekare i trgovci. Prosečne otkupne cene mleka u Vojvodini i EU date su u **tabeli 12**.

U Španiji već dve godine postoji banka mlečnih kvota koja pomaže u efikasnom transferu fiksnih kvota čime se izbegavaju špekulacije dilera na tržištu. Po rečima španskog ministra poljoprivrede gospođe Elene Espinos oko 240.000 tona mlečnih kvota našlo je nove vlasnike u ovom sistemu. Od seljaka koji su se povukli iz tog posla banka je prodala 152.000 tona mlečnih kvota i to na ukupno 4.850 farmi po ceni 0,27 €/kg po mlečnoj kvoti, dok je 86.500 tona podeljeno besplatno grupi od oko 2.000 farmera (pretežno mladih) koji žele da se profesionalno bave proizvodnjom mleka.

### **III PROIZVODNJA SVINJSKOG MESA**

Dugogodišnja kriza u kojoj se nalazi stočarstvo u Vojvodini, u poslednje vreme, posebno je izražena u svinjarstvu.

Prosečan broj svinja u Vojvodini je u odnosu na period od pre trideset godina smanjen za oko 30%, sa tendencijom daljeg smanjenja. Ukupan broj svinja i priplodnih grla u periodu 1947-2007. dat je u **tabeli 13**.

Kod osnovnog stada, krmača i suprasnih nazimica, smanjene broja u odnosu na 2006. god izraženije nego kod govedarstva. U Vojvodini, po poslednjim podacima Zavoda za statistiku Republike Srbije, bilo je 166.036 krmača i suprasnih nazimica, što je u odnosu na 2006. godinu kada je bilo 201.700 grla smanjenje za čitavih 17,7%.

U istom periodu ukupna proizvodnja svinjskog mesa je takođe smanjena, ali je to smanjenje manje izraženo zahvaljujući intenzivnijem načinu gajenja svinja i promeni u njihovom rasnom sastavu u korist gajenja mesnatijih rasa. Te promene su uslovile kako rast ukupne proizvodnje svinjskog mesa tako i porast proizvodnje svinjskog mesa po grlu ali to nije dovoljno da

amortizuje smanjenje broja svinja sa aspekta ukupne proizvodnje svinjskog mesa.

Prosečna proizvodnja svinjskog mesa po hektaru oranične površine i po stanovniku na nižem je nivou danas u odnosu na prosečno stanje iz perioda sedamdesetih godina prošlog veka. U Vojvodini se proizvede oko 38% od ukupne proizvodnje svinjskog mesa u Srbiji.

U protekloj 2007. godini usled izrazito nepovoljne ekonomske situacije u svinjarstvu, uzrokovane oscilacijom cena tovljenika na tržištu, koja se ogledala naglim padom cene tovljenika i dugotrajnom kontrakcijom, kao i visokom cenom stočne hrane, došlo je do smanjenja broja krmača u zapatima pod kontrolom, u odnosu na 2006. godinu za skoro 1,2%.

U 2007. godini Uredbom Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srbije uvedeni su regresivi za kvalitetnu priplodnu stoku, prvopraskinje i nerastove uvedene u priplod. Pravo ostvarivanja regresa za kvalitetnu priplodnu stoku imaju ona grla (sa teritorije Vojvodine) koja su uvedena u glavnu matičnu knjigu u Departmanu za stočarstvo Poljoprivrednog fakulteta u Novom Sadu i kojima je dodeljen HB broj.

Proizvođači svinja su posebno pogođeni vrlo nepovoljnim odnosom cena osnovnih komponenata stočne hrane koje ulaze u sastav smeša za ishranu i prodajne cene žive mere tovljenika. Dok je, na jednoj strani, kukuruz, kao osnovna komponenta pri ishrani svinja, dostigao vrlo visoku cenu (i u Vojvodini i u zemljama Evropske Unije) na kraju 2007. godine tovljenici su se prodavali ispod 1 €, i to vrlo teško, te je ovu proizvodnju praktično učinio neisplativim. Usporedna prosečna cena žive mere svinja po godinama u EU i Vojvodini prikazana je u **tabeli 14**.

U našim uslovima, cena koštanja proizvedenih tovljenika je oko 92 dinara (1,12 €/kg.). Zbog loše genetske osnove tovnog materijala ukupna proizvodnja ostvaruje povećane troškove ishrane i tovljenike sa manjim procentom mesnatosti. Naravno, niži kvalitet mesa za posledicu ima nešto nižu cenu tovljenika. Znajući da tokom godine ponuda i tražnja za tovljenicima ima sezonski karakter, pa je i cena tovljenika promenljiva, možemo zaključiti da je položaj proizvođača stoke neizvestan, pa samim tim i snabdevenost tržišta.

Najveći problem za odgajivače svinja je cena stočne hrane zbog skoka cena kukuruza, glavnog energetskog hraniva i sojine sačme, glavnog proteinskog hraniva u ishrani svinja. Kukuruz je 2006. godine bio 8 dinara, sojina sačma 24 dinara, a 2007. godine kukuruz je 18 dinara, sačma 40 dinara. U prvih tri meseca 2008. god. prosečna cena kukuruza je nešto pala i na novosadskoj berzi je 16,8 dinara dok je cena sojine sačme 38,1 din.. Mada je cena stočne hrane u odnosu na 2006. godinu skočila skoro 100 odsto,

otkupne cene nisu pratile ovo povećanje i ako se uzmu u obzir trenutne cene tovljenika na tržištu teško je govoriti o ekonomskim efektima ove proizvodnje.

Kvalitet koncentrovanih hraniva i mineralno-vitaminskih smeša su od velikog značaja za postizanje rezultata kod odgoja svinja. Na žalost kod nas je vrlo teško naći kvalitetno koncentrovano hranivo, pa je i to jedan od razloga postizanja slabijih tovnih pokazatelja (veći dnevni prirast, manji utrošak hrane po kg. prirasta i td).

Sojina sačma je u našoj zemlji skuplja od zrna soje, a ona uz kukuruz predstavlja osnovu za kvalitetan tov svinja. Kada se uz to dodaju i neprimereno skupe mineralno vitaminske smeše, vrlo često sumljivog kvaliteta, kao i ne pridržavanje osnovnih mera selekcije (primena kvalitetnih nerastova, odabir kvalitetnih nazimica za dalji priplod, principi modernih metoda ukrštanja... ) onda tov ne može biti rentabilan.

Godišnja potrošnja mesa po stanovniku, svih vrsta, 1990. godine je bila oko 65 kilograma a danas tek 36,5 kilograma mesa. U toj potrošnji najveći deo zauzima svinjsko meso koga godišnje proizvedemo oko 250.000 tona (u Vojvodini oko 105.000 tona) uz godišnju potrošnju od 16 kilograma po stanovniku. Na današnjim prostorima Srbije 1990. godine proizvodili smo 650.000 tona svih vrsta mesa, a prema poslednjim podacima 450.000 tona (u Vojvodini oko 175. 000 tona).

U EU danas produktivnost svinja je dostigla biološki vrhunac. Po jednoj krmači godišnje može se proizvesti i 26 prasadi, 1.800 do 2.000 kilograma žive mere, 1.450 kg. do 1.620 kg. polutki i 900 do 1.100 kilograma čistog mesa. U Vojvodini, prosečan prirast u tovu je 600 grama, dok je broj tovljenika po krmači samo 15! Prosečan dnevni prirast nazimica u testu je 511 grama u 2003. godini u odnosu na period 1991.-2000. godine kada je bio 458 grama. Sadržaj mesa u polutkama se povećao na 56,2% u odnosu na period 1991-2000. god. kada je to bilo 54%. Na farmama EU prosečna mesnatost je oko 60%.

Brzo širenje poželjne genetske osnove se može postići primenom tehnologije veštačkog osemenjavanja sa kvalitetnim nerastovima jer od jednog kvalitetnog nerasta se može godišnje dobiti i do 3.000 prasadi i sa indeksom prašenja krmača 2,2 do 2,4 puta godišnje se obezbeđuje stalno povećanje proizvodnje.

Poslednjih godina prisutna je tendencija ukрупnjavanja farmi uz istovremeno povećanje broja svinja. Razlog ovome može se naći i u smanjenju fiksnih troškova, kao i mogućnosti lakšeg obezbeđivanja sredstava za nabavku potrebne opreme za tretman stajnjaka, a u cilju zaštite životne sredine. Time se obezbeđuje stalno smanjenje troškova svih proizvoda, uz

konstantno visok stepen organizovanosti proizvodnje i visok nivo obrazovanosti radnika.

Svinja i dalje ima na tržištu, ali iz ekonomski nezdravog razloga. Naime, svinjari koji uglavnom gase nerentabilnu proizvodnju gledaju kako da se što brže reše životinja. Stočari i ovog puta očekuju od države da reaguje, a susedne zemlje to već odavno rade. U Hrvatskoj se dobija oko 14 € podsticaja po tovljeniku (**Tabela 22.**). S druge strane, država se trudi da poljoprivreda posluje što konkurentnije i slobodno pa se tako formiraju i otkupne cene. Na žalost, ne postoje nikakve čvrste veze između proizvođača svinjskog mesa i mesne industrije, te se većina poslova odvija stihijski. U vreme izrade ovog materijala cena tovnih svinja u otkupu formira se između 120-140 din./kg. (1,50-1,75 €/kg.), pri čemu se najčešće zanemaruje kvalitet.

Ubrzanom privatizacijom i preraspodelom akcija prerađivačke industrije, neopravedno su, izostavljeni primarni proizvođači. Tako stočari nisu suvlasnici – klanica, ali ni mlekara. Poslovni ugovori između klanica i odgajivača stoke se retko sklapaju, jer klanice ne žele obavezu u pogledu cene, niti garantovan broj tovljenika koji bi morali preuzeti! S obzirom da se ulaskom u privatizaciju nije vodilo računa o održivoj poljoprivrednoj proizvodnji i statusu najbrojnije kategorije seljaka, u čijem vlasništvu je oko 80 odsto obradivog zemljišta, ova radna populacija je odsečena od privrednih tokova i potpuno je bez uticaja. Jedan od modela kojim se može ublažiti sadašnji položaj odgajivača svinja jeste onaj iz EU. Dakle, izgradnja klanica ili mlekara čiji akcionari su farmeri. Oni trenutno nemaju novac za ove investicije i otuda je važno da u program nacionalnih investicija iz Ministarstva poljoprivrede uđu tako važni objekti u čijoj bi izgradnji učestvovali i farmeri.

Kod izvoza svinjskog mesa se pojavljuje i problem, koji se često zaboravlja, a to je da izvoz naše svinjetine u zemlje EU neće biti u skorije vreme, jer je kod nas obavezna vakcinacija protiv svinjske kuge. Tek nakon tri godine, po prestanku vakcinacije, mogu se steći uslovi za izvoz. Uvoz i izvoz svinjskog mesa za Vojvodinu dat je u prilogu, **tabela br. 15.**

Od celokupne stočarske proizvodnje u svinjarskoj proizvodnji je najizraženiji negativni trend. Međutim, kao i kod svakog posla treba i ovde očekivati - povraćaj proizvodnje i to po obimu, ali još više po kvalitetu i po ceni. Neophodno je što pre dostići one rezultate, koji se već ostvaruju u zemljama, na koje se tehnološki ugledamo. Ne treba započinjati, nanovo, proizvodnju na stari način koja je u svetu prevaziđena. Za veći obim proizvodnje svinjskog mesa u našoj zemlji postoje veoma dobri uslovi: postoji tradicija, proizvodnja stočne hrane kao osnove za kvalitetan odgoj, mali broj uslovnih grla stoke po hektaru obradive površine...

U Vojvodini, proizvodnja svinjskog mesa ima negativan trend, pa je 2006. godine proizvodnja bila za gotovo dvostruko manja nego pre 25 godina. Proizvodnja svinjskog mesa u Vojvodini data je u **tabeli br. 16**.

Proizvodnja svinjskog mesa u svetu ima konstantan rast. Tako je u periodu od 1970. god., 2003. godine povećana proizvodnja svinjskog mesa za više od 260%. Najveći uzgajivač svinja je Kina (polovina svetskog broja).

Ako pogledamo koje su vodeće zemlje u izvozu svinjskog mesa u EU vidimo da je taj primat 90-tih godina imala Holandija dok je u poslednjih 10-tak godina vodeće mesto preuzela Danska sa skoro 300% većom proizvodnjom svinjskog mesa u odnosu na 1990. godinu. Primetno je naglo povećanje obima proizvodnje u poslednjoj deceniji u Portugaliji, Španiji, Belgiji i Engleskoj (za 45 odsto i više). Po stepenu samosnabdevenosti postoje velike razlike. Vodeće zemlje EU u proizvodnji svinjskog mesa su Nemačka, Španija, Francuska i Poljska. Po potrošnji ovog mesa zemlje Evrope drže vodeće mesto na čelu sa Danskom i Španijom sa skoro 65 kilograma mesa po stanovniku, što je znatno više od svetskog proseka od oko 15 kilograma. Ako posmatramo perspektivu ove vrste stočarske proizvodnje, očekuje se da do 2012. godine povećanje proizvodnje za 4,9 osto u EU i 33% u Kanadi.

#### **IV OVČARSTVO**

Na području Vojvodine ovčarska proizvodnja beleži najdinamičnije promene, kako u kapacitetima, tako i u ukupnoj stočarskoj proizvodnji. Međutim, iako se beleži rast ovčijih proizvoda proteklih godina, dugogodišnje smanjenje broja i produktivnosti po grlu rezultirao je nizak nivo ukupne proizvodnje, pre svega ovčijeg mleka i vune.

Može se konstatovati da je ukupna proizvodnja ovčijeg mleka danas četiri puta manja, proizvodnja vune skoro dva puta manja, dok je proizvodnja ovčijeg mesa manja za 11% u odnosu na prosečne pokazatelje od pre tridesetak godina. Razlog ovolikog smanjenja proizvodnje mesa, mleka i vune je u opadanju ukupnog broja ovaca u odnosu na broj od pre tridesetak godina. Ukupan broj ovaca i priplodnih grla od 1947-2007. god. date su u **tabeli 17**.

Osnovni proizvodni pokazatelji ovčarske proizvodnje ukazuju na određene pomake ka obnavljanju stada ovaca u Vojvodini. Stiče se utisak da je u okviru ove vrste stoke orijentacija ka proizvodnji mesa, što je posebno izraženo na porodičnim gazdinstvima, koja u ukupnom broju ovaca učestvuju sa 89%.

Promene u broju ovaca poslednjih godina, kao i kretanje proizvodnje ovčijeg mesa ukazuju da ovčarska proizvodnja poslednjih godina dobija na značaju u Vojvodini. Takve tendencije se mogu oceniti pozitivno sa aspekta

povećane tražnje za jagnječim mesom, ali isto tako treba imati u vidu da je proizvodnja dosta nestabilna i da se u Evropi u proseku proizvede dva puta više mesa po stanovniku. Irska, po potrošnji ovčijeg i jagnječeg mesa, drži prvo mesto u EU sa oko 26 kg.mesa po stanovniku. U Vojvodini, potrošnja ovčijeg i jagnječeg mesa iznosi oko 0,8 kg. po stanovniku.

Od svog mesa koje možemo ponuditi za izvoz, pored junetine, najbrže se može postići sa izvozom jagnječeg mesa. Na ovom putu mi moramo da primenjujemo kompletan sistem propisa EU kako bi nudili ono što traži i prihvata to tržište.

Kada su ovce u pitanju treba reći da danas Srbija ima oko 1,5 miliona grla (u Vojvodini je taj broj oko 230.000 grla). Inače, 1998. godine u Srbiji je bilo čak 2,5 miliona ovaca (Vojvodina 213.000 grla). Na relativno mali broj ovaca u uzgoju negativno deluju otežani opšti uslovi privređivanja, paritetni cenovni odnosi i depresirane cene jagnječeg i ovčijeg mesa, niska kreditna sposobnost uzgajivača, problemi sa otkupom jagnjadi, smanjena seoska populacija, smanjena kupovna moć stanovništva. Proizvodnja ovčijeg mesa, povećanjem broja grla i poboljšanjem genetskih osobina ovaca, a posebno poboljšanjem uslova ishrane i nege, mogla bi da dostigne oko 40.000 tona, pri čemu bi jagnjeće meso bilo dominantno.

U 2007. god. selekcijskom smotrom je obuhvaćeno 16.527 ovaca, od čega je 12.364 ovaca pod kontrolom produktivnosti. Broj ovaca pod kontrolom produktivnosti 2007. god. se u odnosu na 2006. godinu smanjio za 264 grla ili 2,1%. Osnovni razlog je nedostatak organizovane osnovne službe, kao i neadekvatan kvalitet izvršenja osnovnih mera selekcije u ovčarstvu.

Cene žive mere ovaca za klanje u Vojvodini i EU date su u **tabeli 18**.

## **V KOZARSTVO**

Kada je kozarstvo u pitanju, broj grla koji se nalazi pod kontrolom produktivnosti beleži povećanje u odnosu na prethodnu godinu za 3,17% ali je ukupan broj koza pod kontrolom još uvek izuzetno mali. Selekcijским smotrama je obuhvaćeno 1.368 koza, od čega je 488 koza bilo pod kontrolom produktivnosti.

Ovo postaje sve veći problem, jer značajno raste broj proizvođača koji se bave intenzivnim kozarstvom gajeći visokoproduktivna grla plemenitih rasa, koja zahtevaju pravilno praćenje proizvodnih rezultata i sprovođenje selekcije na višem nivou.

Jedan od problema u ovčarstvu i kozarstvu je i praktično nedostatak selekcijskog rada, koji nije moguć samo na osnovu rezultata kontrole produktivnosti. Godinama se u ovčarstvu i kozarstvu ne vrši testiranje ovnova

odnosno jarčeva (biološki, progeni i performans test). Jedan od razloga je ne sprovođenje veštačkog osemenjavanja na privatnom sektoru. Grla sa privatnog sektora se mogu testirati samo ako su potekla od veštačkog osemenjavanja, jer se na ovaj način može pratiti pouzdano poreklo grla. Obzirom da nedostatak veštačkog osemenjavanja u ovčarstvu i kozarstvu dovodi do niza drugih problema, od značaja bi bilo pokrenuti akciju uvođenja ove mere u program mera selekcije i rešavati ovaj problem na svim nivoima, od proizvođača preko stručnjaka kako u područnim tako i u republičkim službama pa do Pokrajinskog sekretarijata za poljoprivredu i Republičkog ministarstva za poljoprivredu.

## **VI VREDNOSTI STOČNE PROIZVODNJE U VOJVODINI**

Po poslednjim podacima zavoda za statistiku Republike Srbije za 2007. godinu, u Vojvodini je ostvarena vrednost stočarske proizvodnje u iznosu od 38,6 milijarde dinara, a to je za 8,9% više u odnosu na prethodnu godinu. U ukupnoj vrednosti bruto poljoprivredne proizvodnje, stočarstvo učestvuje sa 31,3% .

Vrednosti stočarske proizvodnje čini 78,2% vrednost prirasta stoke i živine, 16,8% vrednost proizvodnje mleka i 5% ostali proizvodi.

U ukupno stvorenoj vrednosti stočarske proizvodnje u Vojvodini u 2007.godini, govedarstvo učestvuje sa 33,3% , svinjarstvo sa 48,3% , živinarstvo sa 15,8%, ovčarstvo sa 2,5 i pčelarstvo sa 0,1%.

Tabele o vrednostima stočne proizvodnje su date u prilogu u **tabelama 19, 20 i 21**.

## **VII BIOGAS - EKOLOŠKO ISKORIŠĆAVANJE OTPADA U POLJOPRIVREDI**

Proizvodnja biogasa omogućuje višestruke koristi. Pored proizvodnje električne i toplotne energije, proizvodnja biogasa značajna je iz ekoloških razloga. Izgradnjom biogas postrojenja, sprečava se nekontrolisano odlaganje životinjskih ekskremenata u neizbetonirane, nepokrivene lagune, čime se direktno zagađuju okolno zemljište i podzemne vode, a pored toga se u okolnu atmosferu emituju gasovi koji doprinose efektu staklene bašte – ugljendioksid i metan.

Za proizvodnju biogasa može da se koristi bilo koja organska materija koja predstavlja izvor neophodnih sastojaka u procesu proizvodnje biogasa, kao što su ugljenik, azot, fosfor, kalijum, magnezijum. U praksi se u ove svrhe koriste ekskrementi životinja. Pored tečnog stajnjaka, kao sirovine za proizvodnju biogasa, koriste se i druge otpadne organske materije sa farmi (otpad iz klanice, otpad od prerade živinskog mesa ili ribe).



Potencijali proizvodnje biogasa mogu se odrediti na osnovu brojnog stanja svinja i goveda, na većim farmama na kojima bi iz stočarske proizvodnje pre ostalih bilo moguće organizovati ekonomičnu proizvodnju biogasa.

***Postoji niz prednosti iskorišćavanja biogasa, a neki od njih su:***

Biogas je CO<sub>2</sub> neutralan i obnovljiv izvor energije i najznačajnija karakteristika ovakvih postrojenja je da se njima smanjuju emisije gasova sa efektom staklene bašte, pre svega metana koji je oko 30 puta štetniji po atmosferu i ne ispušta se nekontrolisano u atmosferu.

Za proizvodnju biogasa koriste se obnovljivi resursi, pa se čuvaju dragoceni neobnovljivi resursi energije. Proizvodnja biogasa redukuje uvoz energenata (električna energija, nafta, gas), što povećava sigurnost snabdevanja energijom.

Biogas se proizvodi regionalno, čime se omogućava zapošljavanje stanovništva i angažovanje domaće industrije. Poljoprivreda dobija dodatne i sigurne dugoročne izvore prihoda, a iz ostataka iz proizvodnje biogasa dobija se biođubrivo, koje supstituiše mineralno đubrivo.

Umesto da se samo odnose organski otpaci, koriste se hranljive materije iz njih i proizvodi se energija. Time biogas tehnologija doprinosi kruženju materije ali u skladu sa ekološkim zahtevima i doprinosi zaštiti klime i ostvarenju cilja da se do 2010. udvostruči udeo energije iz obnovljivih energenata.

## **VIII AKTUELNE MERE MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE, ŠUMARSTVA I VODOPRIVREDE REPUBLIKE SRBIJE U OBLASTI STOČARSTVA**

I pored značajnih podsticajnih sredstava koje Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu plasira u nekoliko godina, od 2003. godine u razvoj stočarstva, pomaci još nisu uočljivi jer je dugogodišnja nestabilnost u ovoj proizvodnji ostavila duboke tragove.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srbije bi uskoro trebalo da donese pravilnike o proizvodnji mesa i mleka koji bi trebalo da pomognu unapređenju stočarske proizvodnje. Zakon o stočarstvu je u završnoj fazi i kada bude usvojen trebalo bi da otkloni mnoge nedostatke u ovoj poljoprivrednoj proizvodnji.

Vlada je i za 2008. godinu usvojila niz Uredbi na predlog Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, kojima želi pomoći poljoprivrednicima koji se bave stočarskom proizvodnjom.

Vlada Republike Srbije je, do kraja maja 2008. godine usvojila, između ostalih i sledeće Uredbe koje se odnose na stočarsku proizvodnju.

**Uredbu o utvrđivanju programa razvoja i unapređenja stočarstva u Republici Srbiji za period 2008 – 2012 godine ("Sl. glasnik RS" br. 99/2007)**

Ovom uredbom se, na duži period, uređuju ciljevi odgajivačkog rada i mere selekcije kod velikih i sitnih preživara, u svinjarstvu, kod kopitara, u živinarstvu i pčelarstvu i obezbeđuje finansiranje sprovođenja Programa koji je sastavni deo Uredbe. Uredbom odnosno programom su definisani maksimalni obimi do isteka perioda na koji je uredba doneta a nije predviđena godišnja dinamika pa će, svake godine, to morati biti uređeno posebnim uredbama kojima treba obezbediti i budžetska sredstva za utvrđene namene.

**Uredbu o regresu za kvalitetnu priplodnu stoku i selekcionisanje pčelinje matice za 2008 godinu ("Sl. glasnik RS" br. 9/2008)**

Ovom uredbom je omogućeno ostvarivanje prava na regres za kvalitetna priplodna grla kupljena ili proizvedena u sopstvenom zapatu radi dalje reprodukcije. Regres se ostvaruje jednom u toku reprodukcije i iznosi 12.000 dinara za krave prvotelke, 15.000 dinara za priplodne bikove koji služe za prirodno parenje, 2.500 dinara za ovce i koze koje su se prvi put ojagnjile odnosno ojarile kao i za priplodne ovnove i jarčeve, 2.000 dinara za krmače prvopraskinje i nerastove i 400 dinara po selekcionisanoj pčelinjoj matici. Za namene previđene uredbom u budžetu je izdvojeno 300.000.000 dinara.

**Uredbu o utvrđivanju programa razvoja i unapređenja stočarstva za 2008 godinu ("Sl. glasnik RS" br. 9/2008)** kojom je operativno, u 2008 godini, obezbeđena primena Programa iz Uredbe o razvoju stočarstva u Srbiji za period od 2008 – 2012 godine (Sl. glasnik RS" 99/2007) Uz ovu uredbu je dat godišnji Program za 2008 godinu kojim su utvrđene mere selekcije po kategorijama stoke, po obimu za konkretnu godinu, utvrđena jedinačna cena i obim sredstava po grupama i namenama. Ukupna sredstva obezbeđena budžetom za 2008 godinu su 160.000.000 dinara.

**Uredbu o utvrđivanju programa o raspodeli i korišćenju podsticajnih sredstava za očuvanje i održivo korišćenje genetičkih resursa domaćih životinja za 2008 godinu ("Sl. glasnik RS" br. 12/2008).**

Ovom uredbom utvrđen je program raspodele i korišćenja ukupno 34.000.000 dinara za očuvanje i korišćenje genetskih resursa domaćih životinja u 2008 godini.

**Uredbu o uslovima i načinu korišćenja sredstava za podršku u sprovođenju poverenih poslova u poljoprivredu za 2008 godinu ("Sl. glasnik RS" br. 12/2008)** kojom su utvrđeni uslovi i način korišćenja

150.000.000 dinara za obavljanje poslova koje je republika Srbija poverila poljoprivrednim stručnim službama (21 zavod, poljoprivredna stanica ili institut) za njihov rad na unapređenju poljoprivrede u 2008. godini.

**Uredbu o premiji za mleko za 2008 godinu ("Sl.glasnik RS" br. 18/2008)** kojom je smanjena premija za mleko koja se isplaćuje i to sa 3,00 dinara/litru u 2007. na 2,40 din/litru u 2008. godini za brdsko-planinsko područje a sa 2,00 dinara/litru na 1,40 dinara/litru za ravničarsko područje. Pravo na premiju ostvaruje se za kravlje, ovčije i kozje mleko isporučeno pravnim licima ili preduzetnicima koji se bave preradom mleka. Za namene iz uredbe u budžetu su predviđena sredstva u visini od 1.250.000.000 dinara.

**Uredbu o korišćenju podsticajnih sredstava za tov junadi u 2008 godini ("Sl.glasnik RS" br. 21/2008)** i to domaćeg šarenog govečeta u tipu simentalca, junadi simentalke i ostalih rasa telesne mase iznad 160 kg. Podsticaj se isplaćuje jednom u toku trajanja tova po grlu i to 7.000 dinara za domaće šareno goveče u tipu simentalca i simentalSKU rasu a 3.000 dinara za ostale rase. Podstiče se tov najmanje tri a najviše 100 grla po gazdinstvu. Ovom uredbom se poboljšavaju uslovi za tov junadi radi izvoza u EU.

**Uredbu o korišćenju podsticajnih sredstava za genetsko unapređenje mlečnog govedarstva u 2008 godini ("Sl.glasnik RS" 21/2008)** kojom se uređuju uslovi i način korišćenja podsticaja za unapređenje mlečnog govedarstva i to za umatičena i selekcionisana kvalitetna priplodna grla u visini od 5.600 dinara /grlo za najmanje tri a najviše 100 grla po gazdinstvu. Ovom uredbom se nadomešćuje smanjenje iznosa premije za mleko i podržava unapređenje mlečnog govedarstva na kvalitetnijim osnovama nego do sada.

**Uredba o uslovima i načinu korišćenja podsticajnih sredstava za podršku nabavke osnovnog stada u stočarstvu u 2008. godini (13.03.2008.)** Ovom Uredbom se, korisniku sredstava (nosioci poljoprivrednih gazdinstava) omogućuje korišćenje podsticajnih sredstava za kupovinu kvalitetnih priplodnih grla kupljenih u Republici Srbiji ili drugoj državi i koje će služiti za dalju reprodukciju na sopstvenom gazdinstvu u naredne četiri godine. Odnosi se na goveda (junice), ovce (dviske i ovnovi), koze (jarčevi), svinje (nazimice i nerastovi) i živinu (roditeljska jata). Iznos se određuje kao procenat od ukupne vrednosti kupljenih priplodnih grla umanjene za PDV (za nazimice i nerastove 20%, roditeljska jata 10% a za junice, dviske, ovnove i jarčeve 30% za marginalna područja i 25% za ostala područja. Iznos ne može biti veći od 350.000 dinara po korisniku sredstava.

## **PREDLOG MERA ZA POBOLJŠANJE STANJA U STOČARSKOJ PROIZVODNJI**

- Podsticanje proizvodnje kvalitetnog junećeg mesa u sistemu krava-tele. Iskorišćavanje livada i pašnjaka kao baze za jeftinu ishranu goveda u ovakvom načinu odgajivanja goveda. Regresiranje veštačkog osemenjavanja i sinhronizacije estrusa kod krava (kod ovakvog sistema gajenja, reprodukcija je jedan od najvažnijih faktora. Potrebno je da se oko 80% krava oteli u razmaku od par dana, da bi turnus za isporuku bio ujednačen). Novčani podsticaji za ovakav

način gajenja goveda kod nas ne postoje. U Hrvatskoj su oko 200 € po kravi.

- Kod podsticaja za tov junadi u grupu gde se nalazi simentalac i domaće šareno goveče u tipu simentalca (7.000 din) uvrstiti i tovne rase kao što su šarole, limuzin, blond akiten, kao i njihovo potomstvo iz ukrštanja (F<sub>1</sub> generacija).
- Povećati, a ne smanjivati premiju za mleko.
- Uskladiti naše propise o higijenskoj ispravnosti mleka i mlečnih proizvoda sa propisima EU.
- Dodatno stimulisati proizvodnju mleka sa naglaskom na veći procent proteina a ne mlečne masti, što je praksa u EU poslednjih 20-tak godina.
- Uvođenje plaćanja svinja na liniji klanja prema kvalitetu trupa, odnosno prema sadržaju mesa u polutkama, te samim tim zaslužiti i dodatne stimulacije za kvalitet i mesnatost
- Iniciranje formiranja privatnih robnih proizvođača svinja u pojedinim regionima na području Vojvodine i obezbeđenje njihovog povezivanja i stalnu edukaciju u cilju potpunog uključivanja savremene odgajivačko-seleksijske programe.
- Podržati osnivanje Osnovnih selekcijskih službi koji vrše matičenje i kontrolu produktivnosti (u Vojvodini ih je u 2007. god. osnovano 9)
- Uvrstiti akvakulturu (odgajivanje riba) u resor Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede.